

voluerit ipse testificans; quare licet evidenter cognoscatur hanc revelationem esse a Deo, et esse veram, non infertur absolute ipsum objectum esse ita in re, nisi quatenus dictum, et testificatum: non pugnat autem cum obscuritate fidei, nisi evidentia rei in se, non autem ut dicta, et testificata.

XVI. Ad secundam replicam respondetur, quod ad evidentiam rei non est necesse procedere per locum intrinsecum, sed sufficit medium extrinsecum convincens intellectum, sed dicimus hoc medium extrinsecum esse duplex, aliud determinate, et in speciali respiciens rem, ut res talis est; aliud solum in communi, et in ratione objecti testificati, vel credibilis, quod de se non magis connectitur cum hoc objecto, quam cum illo, nisi prout voluerit ipse, qui testificatur; et quando primo modo se habet infert evidentiam simpliciter, et expellit fidem: quando secundo modo solum infert evidentiam in communi, et per accidens tangentem hoc objectum, vel illud in particulari, et sic non facit evidentiam simpliciter, nec tollit fidem. Et de hoc dubio ista sufficiant.

ARTICULUS III.

Utrum evidentia credibilitatis compatiatur cum fide, et eliciatur ab ipsa, annon?

I. Inter evidentiam testificationis, et credibilitatis hæc est differentia, quod evidentia testificationis est evidentia de ipsa ratione formali qua credimus esse, scilicet de testimonio Dei revelantis: evidentia autem credibilitatis est evidentia de ipsa habitudine, seu dispositione objecti ut reddatur dignum creditu, potestque non evidenter cognoscendo tes-

timonium, cognoscere evidenter quod aliquod objectum est idoneum, et dignum ut credatur, quid sit an res existat vel non, quia ad credibilitatem ut sic non requiritur veritas, sed verisimilitudo, seu existimatio veritatis cum non apparentia repugnantia, et impossibilitatis. Inquirimus ergo an possit dari evidentia de tali credibilitate simul cum fide, et a quo principio eliciatur illa evidentia credibilitatis jam dicta.

II. Est autem valde notandum, et supponendum dari evidentiam talis credibilitatis in rebus fidei divinæ, quia ut dicitur in Psalmo xcii a regio propheta: *Testimonia tua credibilia facta sunt nimis*. Ubi non solum dicitur esse testimonia Dei credibilia quomodocumque, sed credibilia strictissime, scilicet nimium credibilia; non esset autem nimis credibile si de illius credibilitate non constaret certe, et evidenter. Et ratio est, quia credibilitas non potest nobis constare certo, nisi etiam constet evidenter, nam si constaret certo et inevidenter, constaret nobis per fidem quæ est certa et obscura; repugnat autem quod credibilitas constet nobis per fidem, tamquam res credita, quia cognitio credibilitatis de aliquo objecto antecedit assensum fidei, ergo si credibilitas crederetur vel deberet fides antecedere assensum fidei quod repugnat, vel deberemus ponere aliam fidem per quam talis credibilitas crederetur, et sic esset processus in infinitum. Quare si constat nobis certo de credibilitate rerum fidei, debet etiam constare evidenter; quod si obscure constat, et non per fidem divinam, debet constare obscure et incerte, et sic solum fide humana, vel opinione cognosceremus credibilitatem, et consequenter non posset dici nimis credibile, de cujus credibilitate sumus incerti; ergo si testimo-

nia divina credibilia facta sunt nimis, utique certo debent esse credibilia: si certo, et non per fidem, ergo certo, et evidenter. Rationes autem quibus credibilitas ista evidenter infertur, satis tradidimus i p. quæst. i. disput. i et supra, viderique possunt apud interpretes D. Thomæ hic, præsertim Bagnez, Suarez, Lorca. Nos breviter dicimus omnes istas rationes inveniri breviter insinuat ab Augustino in libro superius citato contra epistolam fundamenti, cap. v, ubi sic inquit: « Multa sunt quæ in Ecclesia me rectissime tenent; tenet consensus populorum et gentium, tenet auctoritas miraculis confirmata, spe aucta, et vetustate nutrita, tenet ab ipsa sede Petri Apostoli cui pascendas oves suas Dominus mandavit usque ad præsentem episcopum successio sacerdotum, tenet denique ipsum catholici nomen, quod non sine causa inter tam multas hæreses sola hæc Ecclesia obtinuit. » Sic Augustinus.

III. Ex cujus verbis formatur hæc evidens ratio: Ut aliquid sit materia apta credi per fidem supernaturalem sufficit quod concurrant illæ conditiones, quæ si essent naturales, et in materia naturali facerent rem dignam fide humana, sed evidens est quod concurrunt in nostra fide omnes conditiones, quæ faciunt rem aliquam dignam, et aptam ut credatur; ergo evidens est res fidei esse credibiles. Minor constat explicando conditiones allatas a D. Augustino, nam evidens est quod concurrunt consensus populorum et gentium affantium, et credentium res istas esse dictas a Deo, sicut autem evidenter credibile est Romam esse, quia tot homines, et tam diversis temporibus in eo affando conveniunt, cur non erit evidenter credibile res fidei esse a Deo, quia tot populi et gentes in eo affando con-

veniunt. Concurrunt deinde miracula in confirmationem talis veritatis, quæ sunt vera miracula, et a solo Deo factibilia, sicut vera resuscitatio mortui, non apparenter, sed permanenter viventis; vera illuminatio cæci, qui antea non videbat, et modo experitur se videre, Deus autem non potest confirmare miraculis mendacium. Concurrunt etiam firma charitas martyrum, qui est in testimonium illius veritatis vitam effuderunt, licet enim contingere possit quod unus, vel alter non propter veritatem, sed propter pertinaciam erroris moriatur, tamen quod tanta hominum multitudo tam adversis, et continuatis temporibus pro aliqua veritate vitam ponat, non videtur nasci ex pertinacia, sed ex veritatis efficacia. Concurrunt etiam spes aucta, et adimpleta in prophetarum oraculis, omnia enim quæ prædixerunt, et speraverunt videmus impleta. Concurrunt etiam vetustas, seu antiquitas doctrinæ, quia nihil ita solet veritatem ostendere, sicut decursio temporum, constat autem hanc fidem vetustatissimam esse, et longe antiquiorem cæteris sectis, et doctrinis, cum ceperit in patribus, et prophetis, et usque nunc continuatur. Concurrunt denique continuatio sedis apostolicæ, quæ nobis proponit fidem: et tamen non innititur potentiæ, aut multitudini temporalium virium, quin potius multis fuit sæpissime oppugnata, etiam regibus, et imperatoribus fortissimis; et tamen semper perseverat in continuatione suorum episcoporum: et in his omnibus hæc fides non prædicat, nec docet aliquid facile, et delectabile hominibus, sicut secta Mahumeti, vel hæreticorum, quin potius ipsa doctrina strictissime coercet voluntates, et nimietatem temporalium; nec etiam favore hominum crevit, sed multis persecutio-

nibus semper est affecta, et per pauperes homines in toto mundo disseminata: aliæ vero sectæ humano favore indiguerunt, vel parum duraverunt; ergo evidens est tot argumentorum concursus ostendere res fidei esse dignam, et aptam materiam ut credatur tamquam aliquid supernaturale; sicut in naturalibus evidenter judicamus aliquam materiam esse aptam, ut credatur, quando similes conditiones concurrunt, verbi gratia, multitudo testium aliquid asserentium, vetustas temporum, et correspondentia, seu consensus multorum, etc. Videatur S. Thomas opusculo sexto de expositione symboli.

IV. Dubium tantum esse potest, an in omnibus fidelibus, ut credant fide infusa, requiratur quod habeant certitudinem, et evidentiam de credibilitate rerum fidei; an vero sine ipsa possint credere fide infusa, videtur enim ex una parte quod leviter crederet, atque adeo non supernaturaliter, si sine sufficientibus motivis induceretur ad fidem: ex alia vero parte videmus multos esse fideles valde rudes, qui nihil de motivis credibilitatis fidei, nec de evidentia illorum perceperunt, sed solum a suis parentibus, vel parochis instructi sunt, et in fide illorum credunt; et tamen illos omnes actibus fidei infusæ privare durissimum est, sic enim privarentur vera poenitentia, et justificatione, quia: *Sine fide impossibile est placere Deo*, fides autem ad poenitentiam, et justificationem requisita est fides infusa, scilicet proveniens a præveniente Spiritu sancti adjutorio, ut definit Tridentinum sessione VI, canone III.

V. Respondetur non esse necesse ad credendum fide infusa deducere in particulari per consequentiam, rationes, et motiva credibilitatis evidentes, id enim pertinet ad sapien-

tes et theologos, sed tamen requiritur aliquod saltem motivum credibilitatis evidenter attingere, quantum requiritur ad prudenter credendum, qui enim sine aliquo motivo credibilitatis credit, leviter et imprudenter credit, licet non sciat rationes motivorum per causas evidentes deducere, et defendere; motivum autem principale ad persuadendum credibilitatem nostræ fidei est, quia sic proponit Ecclesia universalis, quæ est congregatio amplissima, in qua tot egregii viri, tot sancti, et doctores, et martyres includuntur, quorum propositioni, et doctrinæ qui credit, non imprudenter credit, et intentio credentis semper debet ferri in id, quod proponit universalis, et catholica Ecclesia, non ista, vel illa particularis: hoc autem motivum nulli deest, quantumcumque rudi, nam quicumque credens symbolum, vel articulos dicit se credere quod credit sancta Ecclesia, et propter hoc non habet excusationem qui a pueritia nutriuntur inter hæreticos, quia licet ipsi credant, quod sibi a suis ministris proponitur, et non habent alios a quibus doceantur de vera fide, tamen in hoc deficiunt, quod non fertur eorum intentio ad credendum id quod credit sancta, et universalis, et catholica Ecclesia, cum potius negent Ecclesiam catholicam, sed solum fertur eorum intentio ad credendum suo particulari ministro, vel suæ particulari Ecclesiæ, unde ne alicui deesset hoc motivum habetur in symbolo: Unam sanctam, catholicam, et apostolicam Ecclesiam, scilicet universalem, non istam, vel illam in particulari. Omnes autem quantumcumque rudes tenentur scire symbolum fidei, ut infra dicemus.

VI. Ex hoc autem colligitur optime stare evidentiam credibilitatis rerum fidei cum ipsa fide, quod

male negavit Capreolus in III, dist. xxxi, quæst. I, in solutione argumentorum contra primam conclusionem. Sed communiter oppositum tenent theologi cum D. Thoma hic quæst. I, art. IV ad secundum et tertium, et art. V ad primum, ubi docet rem non posse esse simul rem visam, et creditam in speciali, in generali autem esse visam in ratione credibilis, et sic sunt scita ab eo qui credit. Verba autem D. Thomæ sunt hæc: « Quod ea, quæ subsunt fidei, dupliciter considerari possunt. Uno modo in speciali, et sic non possunt esse simul visa, et credita; alio modo in generali, scilicet sub communi ratione credibilis: et sic sunt visa ab eo qui credit. » Ubi ly visa sumitur proprie pro evidenti, alias non diceret D. Thomas non posse rem esse simul visam, et creditam in speciali, si ly visa non sumeretur pro evidenti cognitione; et ratio est, quia evidentia credibilitatis non est evidentia rei creditæ, ergo non opponitur obscuritati, et inevidentiæ ipsius rei in se; ubi autem remanet inevidentiæ rei potest manere fides, quæ solum exigit rem non esse inevidentem, neque intellectum convincere ratione sui. Quod autem evidentia credibilitatis non fit evidentia rei, ex eo patet, quia est evidentia de ipsa aptitudine materiæ ut credatur, et ut sit digna fide. Judicium autem Dei de honestate materiæ ut credatur, non est iudicium de ipsa veritate rei in se, neque habet connexionem necessariam cum ipsa veritate rei, si quidem bene stat aliquid esse falsum in re, et esse maxime credibile propter verisimilitudinem qua proponitur, et rationes, quibus persuadetur: evidentia ergo credibilitatis non manifestat intellectui, neque determinat, nec convincit illum assensum veritatis sicut potest aliquis habere iudicium evidens de proba-

bilitate alicujus opinionis, et tamen incertus esse, et cum formidine assentiri veritati opinatæ; ergo evidentia probabilitatis non necessitat, neque certificat ipsum intellectum de tali veritati.

VII. Dices: Si evidenter judicatur aliquid esse credibile fide supernaturali; ergo evidenter judicatur esse verum in se. Patet consequentia, nam licet multa credibilia possint esse falsa, et sufficiat esse verosimilia, tamen ut credibilia sint fide supernaturali hoc non sufficit, sed requiritur quod in se sint vera, quia Deus non potest proponere ad credendum aliquid falsum; ergo evidentia credibilitatis divinæ obstat fidei, sicut si aliquid est evidenter scibile, hoc ipso est evidenter verum, et bonum in re. Confirmatur, quia si evidenter judicatur esse credibile, ergo evidenter judicatur non esse impossibile. Patet consequentia, quia quod est impossibile est incredibile quamdiu impossibile judicatur; ergo quod judicatur esse evidenter credibile, judicatur evidenter non esse impossibile, sed possibile et non impossibile æqui pollent: ergo si judicatur evidenter non esse impossibile judicatur esse possibile, et sic possibilitas mysterii Trinitatis, et incarnationis erit nobis evidens.

VIII. Hoc argumentum semper solet esse importunum, et fere coincidit cum argumento de evidentia in testificante, et ideo aliqui dixerunt, quod solum est evidens practice quod aliquid sit credibile, et ideo non est evidens, quod prudentialiter procedatur in credendo talibus ac tantis motivis, licet non sit evidens speculative quod detur talis credibilitas. Cæterum ego non video quomodo hic possit distingui evidentia speculativa de ipsa credibilitate, et evidentia practica de convenientia credendi, etenim credibi-

litas in sua natura nihil aliud est idoneitas, et aptitudo materiæ ut credatur; ergo si evidenter cognoscitur hanc materiam esse talem, quod in illa credenda prudenter proceditur, evidens est convenire illi naturam, et essentiam ipsam credibilitatis cum in nullo alio consistat; ergo repugnat dari evidentiam de prudentiali processu in credendo, et non dari evidentiam speculativam de ipsa credibilitate, cum in hoc ipso credibilitas consistat, quod tale objectum sit materia prudentialis processus in credendo.

IX. Ad argumentum ergo respondetur, quod licet nihil sit credibile supernaturaliter, nisi verum sit in re, tamen motiva quæ ostendunt credibilitatem, non ostendunt evidenter omnes conditiones sine quibus credi non potest in particulari, sed in confuso, et in communi, nam potius id quod proponitur credendum supernaturaliter, proponitur ut valde arduum, et excedens rationem naturalem, et de ejus convenientia, vel possibilitate nascitur; in vi autem motivorum credibilitatis, verbi gratia miraculorum, et similium solum cognoscitur hoc debere credi supernaturaliter, non modo quem humana ratio dicit. Quid autem requiratur in particulari, et determinate ad credendum supernaturali isto modo, an quod res ipsa sit vera in re, an solum verosimilis, evidenter non ostendunt, licet in re quando creditur aliquid tamquam dictum a Deo necessario debeat esse verum in re, et sic bene stat, quod aliquid evidenter cognoscatur supernaturali modo esse credibile, loquendo in communi, licet omnes conditiones in particulari ad id requisitæ non videantur, sicut bene stat me cognoscere evidenter hominem venientem a longe, et tamen non cognoscere evidenter an sit Petrus, vel Paulus. De hoc au-

tem termino scibile aliud sentit Cajetanus hic articulo quarto, quia scibile dicitur aliquid ex propriis et intrinsicis principiis rei, unde non potest evidenter cognosci quod aliquid sit scibile, nisi evidenter cognoscatur in communi, inde enim constabit aliquid esse verum in esse rei per connexionem necessariam, et per se cum talibus principiis, esse autem credibile habetur ex principiis omnino extrinsecis, et ita notitia in communi de credibilitate, non infert in particulari conditiones requisitas ad veritatem illius.

X. Ad confirmationem respondetur, non valere illam consequentiam: Evidenter judicatur esse credibile; ergo evidenter judicatur non esse impossibile, sed deberet inferri ergo evidenter judicatur non apparere impossibile, quia ut aliquid sit credibile non est necesse quod judicetur in re non esse impossibile, sed sufficit quod non appareat ejus impossibilitas, unde consequentiæ istæ fere semper peccant variando appellationem ab eo quod est apparere, seu cognosci, ad id quod est esse, sicut illa alia consequentia non valet: Non est evidens, seu non apparet esse impossibile, ergo est evidens, seu apparens esse non impossibile, ab affirmativa ad negativam infinitate prædicato, negatur enim consequentia, quia in consequenti debet etiam ly evidens teneri ex parte prædicati, sicut in antecedenti infinitari, et deberet inferri: ergo est non evidens esse impossibile, et sic nihil contra nos.

XI. Sed tunc restat difficultas a quo principio eliciatur hæc evidentia credibilitatis, et supponimus non esse dubium elici aliquando evidentiam ab alio principio, quam a fide, quando enim adultus suscipit fidem, prius ei proponitur ejus credibilitas, et format judicium de illa juxta rationes evidentes, quæ de tali credi-

bilitate illi proponuntur, alias non prudenter moveretur, et tunc evidentia illius credibilitatis non elicitur a fide, cum antecedit judicium de credibilitate ipsam fidem. Difficultas ergo est, an etiam post fidem susceptam possit elici talis evidentia ab habitu fidei. Cajetanus hic articulo quarto ex verbis D. Thomæ, et Bagnez aliique Thomistæ communiter tenent etiam habitum fidei inclinare in talem evidentiam, licet non in omni subjecto, sed quando subjectum est ad id dispositum; et e contra Suarez libro de fide, disputatione quarta, sessione sexta, et Lorca hic, disp. xvi, membro iv, tenent hanc evidentiam credibilitatis ab habitu fidei oriri non posse, sed per humanum discursum, qui ex illis motivis colligit evidenter dari illam credibilitatem, cui etiam potest accedere aliquando interior instinctus Spiritus sancti quo compleatur judicium omnino firmum de illa credibilitate.

XII. Ut rem totam explicemus, et facilius argumenta solvantur, notandum est, quod credibilitas rerum fidei potest evidenter attingi dupliciter, uno modo, ut objectum directe, et principaliter attactum, et sic requirit procedere ab aliquo lumine evidenti, sive per discursum, sive sine illo; alio modo, potest attingi tamquam modus, seu conditio quædam in exercitio attacta in objecto ipso quod creditur; nec enim aliquis virtuose, et prudenter credit, nisi rei credibiliter propositæ, vel cum conditionibus requisitis ad credibilitatem, et tamen neque ipsas conditiones, neque credibilitatem credit; vel directe attingit, sed rem sub modo credibilitatis attingit, et hoc est attingere credibilitatem in exercitio, vel rei credibiliter propositæ assentiri, et non credibiliter propositæ non assentiri, ubi ly credibiliter non attingitur ut res cog-

nita, sed ut modificatio rei cognitæ, et quando proponitur credibilitas evidenter dicitur cognosci, seu credi res aliqua, ut proposita credibiliter evidenter, et habitus qui inclinatur ad credendum rem sic propositam dicitur inclinare in ipsam evidentiam credibilitatis, ut modificat rem quæ proponitur ad credendum.

XIII. Ex his resolvo difficultatem duabus conclusionibus. Prima, evidentia credibilitatis cognitæ, ut objectum directum non oritur ex fide, sed procedit ex aliqua experientia, seu discursu humano prudentiæ, vel scientiæ, et aliquando ex interiori aliquo instinctu Spiritus sancti, vel a dono scientiæ, sive intellectus. Ita sumo ex Cajetano hic articulo quarto, et consentit Suarez ubi supra articulo quinto, sectione v, et probatur. Nam evidentia miraculorum quando de facto fiunt ad confirmandam fidem videtur ipsa experientia, et ex illis ratio per discursum ostendit rem propositam dignam esse ut credatur, quia confirmatur tali miraculo, et ita S. Thomas fatetur in hac quæstione prima, art. iv ad secundum, quod propter evidentiam signorum, vel aliquid hujusmodi res videtur esse credenda. Item qui vult naturam credibilitatis ostendere, hoc est rem aliquam esse aptam ut credatur, procedit per rationes, et conditiones concurrentes ad constituendam hanc aptitudinem, ut supra vidimus; tunc autem conditiones constant nobis partim ipsa experientia, quia eas videmus; partim relatione aliorum, vel lectione librorum ex quibus colligimus aptitudinem, quæ inest talibus rebus ut credantur; ergo credibilitas potest per discursum, et experientiam attingi tamquam res cognita. Quod etiam ex instinctu interiori attingitur ut constat ex S. Thoma in secunda secundæ, quæst. ii, art. ix ad tertium, et quodlibeto